Branko Fučić i Zagreb (1927–1945)

matica.hr/hr/777/branko-fucic-i-zagreb-19271945-35986

Hrvatska revija 4,2023.

Naslovnica , Tema broja

Tema broja: Intelektualna historija i biografija intelektualca – Branko Fučić (1920–1999)

Tomislav Galović

Biografski okvir

Branko Fučić rođen je 8. rujna 1920. godine u selu Bogovići, jednom od brojnih sela Dubašnice, povijesnog i zemljopisnog područja smještenog na sjeverozapadnom dijelu otoka Krka. Za svoje je mjesto rođenja Branko uvijek pisao samo i jedino Dubašnica, želeći time naglasiti svoju privrženost tome području i njegovim ljudima. Tomu je ostao dosljedan do kraja svoga života te je po vlastitoj želji posljednje počivalište našao upravo u rodnom kraju. Preminuo je 31. siječnja 1999. u Rijeci, a potom je sahranjen na starom groblju sv. Apolinara u Dubašljanskom polju.

Brankova majka Marijana (rođ. Povitzer) bila je domaćica, a otac Šime rođen u Puntu po zanimanju učitelj, tada namješten upravo u pučkoj školi u Bogovićima. Po očevoj strani, preko bake Karoline koja je potjecala iz obitelji Bozanić, bio je povezan s Vrbnikom, te s cresko-lošinjskim otočjem. Ubrzo je dobio i brata Mladena, rođenog 1922. također u Bogovićima. Zbog očeva službenog premještaja kao učitelja u osnovnoj školi obitelj 1922. napušta otok Krk i odlazi prvotno u Generalski Stol. Ondje je obitelj bila idućih pet godina, te se tu Branku i Mladenu pridružuje i brat Drago (rođen 1924), treće dijete Fučićevih. Spletom okolnosti – dakako opet po očevu novom mjestu službovanja, ali ovoga puta uistinu najboljem što se poželjeti može za jednu mladu obitelj učitelja i djecu koja su trebala otpočeti osnovnu školu – obitelj Fučić seli se 1927. u hrvatsku metropolu. Branko je doduše prvo polugodište prvog razreda pučke škole ipak započeo u Generalskom Stolu, a nakon toga cjelokupno školovanje – osnovno, srednje i visoko u Zagrebu u tadašnjoj Kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca odnosno Kraljevini Jugoslaviji i nakon toga u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj, izuzevši doktorat znanosti koji je stekao 1965. godine pri Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Ljubljani obranivši disertaciju pod naslovom *Srednjovjekovno zidno slikarstvo u Istri* (Rijeka – Ljubljana, 1964) pod mentorstvom istaknutoga slovenskoga *kunst-historičara* profesora Francea Stelea.

Branko Fučić kao student na Umjetničkoj akademiji u Zagrebu

U Zagrebu

Obitelj Fučić, doselivši se u Zagreb, prvotno je živjela u podstanarstvu (Maksimir, Sv. Duh, Pantovčak) da bi onda Brankov otac Šime izgradio obiteljsku kuću na Šalati, na adresi Vramčeva 25. Odabir te lokacije nije bio slučajan jer je taj prostor bio planiran kao jedno od naselja gdje su svoj novi dom trebali naći brojni izgnani Istrani nakon uvođenja talijanske uprave u Istru po svršetku Prvoga svjetskog rata. Prema riječima Marijana Bradanovića Brankov otac Šime okušao se »u građevinskom poduzetništvu kupivši zemljište i gradeći na njemu kuću, a zatim je prodajući, započinjući opet s procesom gradnje i prodaje, da bi se

obitelj trajno nastanila u trećoj tako izgrađenoj kući u Vramčevoj ulici na kućnom broju 25. Kuća se i danas ondje uzdiže s pogledom prema katedrali, natkriljujući oštar zavoj uličice, zapravo u ortogonalnoj susjednoj parcelaciji rijetkoga preostatka znatno ranijega, predmodernoga, kultiviranoga krajolika«.

U glavnom hrvatskom gradu i crkvenoj prijestolnici otpočinje svoje školovanje u zagrebačkoj IV. (realnoj) gornjogradskoj gimnaziji. Profesori su mu, među ostalima, bili Vjekoslav Štefanić i Josip Hamm, obojica poslije istaknuti i međunarodno priznati slavisti. Uzgred spomenimo kako je svoja mladenačka razmišljanja Fučić otkrio jednom zgodom upravo u rodnom kraju: »Lunjajući ljeti Dubašnicom s prijateljom Tinom Šabaljom rekao sam: *Znaš, Tino, mene u životu najviše zanimaju ti kamiki, staroslavenski, povijest ovih naših napuštenih crkvica, kamene ploče s glagoljskim natpisima (...) znam sigurno, bit ću arheolog*.« I tako je to bilo: »Ambijenti našeg djetinjstva – *naglašava Fučić* – presudni su. Još pamtim staroslavenske liturgijske tekstove koje sam kao žaknić znao naizust. Glagoljsko pismo počeo me učiti ujak moje majke, župnik u Baški [Ivan Brechler]. U njega sam upoznao Premudu, Ivšića, Vajsa.« U obitelji je bila jako prisutna privrženost rodnom zavičaju i napose odnos prema Istri. Lijepo će to posvjedočiti Branko Fučić u nekim svojim mladenačkim pjesama, a napose kada se 1945. uputi na taj prostor.

Nakon mature 1938. godine Branko Fučić odlučuje svoje daljnje obrazovanje nastaviti na Umjetničkoj akademiji u Zagrebu. Međutim, tu se – jednostavno rečeno – nije snašao. Nije bio zadovoljan svojim crtačkim umijećem iako će mu ono itekako dobro doći u nadolazećim godinama. Prekinuvši tako navedeni studij, upisuje se 1939. godine na Mudroslovni fakultet Hrvatskog sveučilišta u Zagrebu (današnji Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu). Studira i stječe diplomu 10. ožujka 1944. godine iz *Grupe za Poviest umjetnosti i kulture (XXV – dvadeset i pete)*, tj. skupine predmeta – razdio A (prvi stručni predmet): *Poviest umjetnosti i kulture s klasičnom arheologijom*; razdio B (drugi stručni predmet): *Hrvatska poviest*; i razdio C (pomoćni predmet): *Obća poviest i Talijanski jezik*. Klauzurni ispiti bili su mu na temu »Rembrandt« (*Poviest umjetnosti*) pod predsjedanjem prof. dr. Ivana Bacha i »Hrvatska vojska u vrijeme narodnih vladara« (*Hrvatska poviest*) kod prof. dr. don Mihe Barade.

Katolički personalizam: Fučićev umjetnički i spisateljski rad

Fučićev spisateljski rad otpočinje u drugoj pol. 1930-ih godina. U obiteljskom okružju dobivao je dodatne poticaje. Spomenimo samo kako je njegov otac Šime u vlastitoj nakladi 1936. objavio enigmatsku knjigu *Zagonetke za mlađe* te surađivao u različitim časopisima. Brat Mladen okušao se u crtanju i ilustracijama. Primjerice, izradio je, osim za očevu knjigu, vrlo zanimljivu naslovnicu i nekoliko crteža za hrvatski prijevod književnog djela mons. Icilija Felicija *Među vukovima* koju su objavili 1944. godine franjevci u Zagrebu, a prevoditelj s talijanskoga je bio o. Ferdo Gassman. Uostalom B. Fučić je u potkrovlju svoje obiteljske kuće izradio mali atelijer (koji je držao svojim »Olimpom«), a u gimnaziji koju je pohađao jednom je zgodom postavio izložbu svojih radova.

Naslovnica knjige Šime Fučića *Zagonetke za mlađe* (Preko, 1936)

Branko Fučić rano je počeo pisati i objavljivati. Međutim, za te njegove rane tekstove uglavnom se nije znalo jer ih on sam nije spominjao niti ih je u vlastitoj bibliografiji navodio. Ima podosta razloga tomu. Stoga ključni je moment u proučavanju rane, mladenačke faze

Fučićeva života bio onaj kada se (nanovo) spoznalo da se iza imena odnosno pseudonima Toni Tinov krije Branko Fučić i kada su njegove pjesme (nanovo) publicirane 2001. godine. Naime, u Bibliografskom katalogu Leksikografskog zavoda »Miroslav Krleža« u Zagrebu stoji da je Toni Tinov pseudonim pisca Augustina Augustinovića. To se pokazalo netočnim jer je pseudonim potonjeg bio Tin Tinović. U početku su to bile uglavnom pjesme, od kojih su neke i objavljene (pisao je pod svojim imenom, ali i pod pseudonimom Toni Tinov). Prva mu je pjesma bila »Iza one plave gore«, koju je objavio u travnju 1936. u časopisu *Mali Istranin*. U njoj se može prepoznati piščeva težnja za slobodom Istre, ali i vrlo izražena sumnjičavost u njezinu realizaciju. Objavio ju je, dakle, još kao đak zagrebačke IV. gornjogradske gimnazije, a sigurno ga je i otac Šime u tome podupirao. Ovdje donosimo navedenu pjesmu u cijelosti, a koju u izvorniku prati i jedan crtež (moguće Fučićev):

Iza one plave gore

Dan umire, sunce tone
Iza one plave gore.
Sa brežuljka zvona zvone,
Podno hridi šapće more.

Iza one plave gore
Sveđ se čuje jecaj boli
Jednog srca što se gasi,
Što **za bratsku** pomoć moli...

Dan umire, sunce tone
Iza plave Učke gore.
– Crna noći, mrka noći,
Hoće l' ikad biti zore?!

U istom časopisu surađivao je i Fučićev otac Šime i brat Mladen (crtežima), a u tome ga je razdoblju uređivao poznati istarski književnik i publicist Ernest Radetić.

U *Glasniku sv. Ante* za srpanj-kolovoz 1938. Fučić je objavio priču »Ali Bože moj, zašto je tome tako...?!« – s podnaslovom *Svakodnevne 'velike' životne zagonetke*. Taj je tekst svakako najintrigantniji unutar njegova mladenačkog opusa, jer da je igrom slučaja nakon 1945. netko u novim političkim okolnostima znao za njega, vjerujemo da bi životni put Branka Fučića otišao u posve drugačijem smjeru. Naime, u tom tekstu Fučić, *alias* Toni Tinov, oštro osuđuje komunizam sljedećim riječima:

A što traže komunisti?

U tome je baš srž uzroka što »oni ne traže ništa«!

Krist traži čitavog čovjeka za sebe: i dušu i tijelo njegovo i sve misli, osjećaje, riječi i djela – oni čovjeku dopuštaju sve što ne smeta klasnoj borbi i uspostavi diktature proletarijata. Krist uvijek strogo zahtijeva potpuno čisto srce – oni pružaju razularenost bludne strasti »u

slobodnoj ljubavi«. Kod njih ti je skoro sve dozvoljeno: – Griješe bludno i hini pa laži te ako hoćeš i ubij! – glavno je da radiš za revoluciju, za rušenje društva – ti si ipak ostao svetac!

Oni su »ljudi svijeta«, Gospodin hoće da mi budemo »ljudi svijetla«.

Oni u blještavi plašt fraza oblače blato grijeha, mi nastojimo da režemo i u oganj bacamo pokvarena, zla uda.

I tebe su, nepoznati prijatelju, što upravo čitaš ove retke, moguće u radu u organizaciji ili u svagdanjem životu ražalostili neuspjesi kao i onog mog druga...

To su riječi jednoga katoličkog personalista koji kritički promatra svijet i pojave koje ga okružuju. Naime, Branko Fučić je, prema temeljitom istraživanju fra Franje Emanuela Hoška, pripadao tzv. ljevici Hrvatskoga katoličkog pokreta komu je na društveno-političkom polju idejni pokretač i organizator bio Antun Mahnić. Kao krčki biskup Mahnić je bio ključna osoba u afirmaciji ideologije konzervativnoga političkoga katolicizma u Hrvatskoj zasnovanoj na vjerskoj, narodnoj i demokratskoj ideji s temeljnim ciljevima obrane vjere i prava Katoličke crkve, preobrazbe javnoga života po kršćanskim načelima, borbe za prava, političku slobodu i samosvijest hrvatskog naroda, stvaranje i promicanje socijalnih organizacija te ostvarenje ideala kršćanske demokracije. Josip Žgaljić, autor monografije *Branko Fučić. Od Dubašnice do Dubašnice* (2001), pišući o Fučićevim srednjoškolskim i studentskim godinama, ističe kako je Branko »pod utjecajem Hrvatskoga katoličkoga akademskoga društva Domagoj i katoličkih personalista (...) tijekom gimnazijskih i studentskih dana – jamačno dakle u najprelomnijem i najbitnijem životnom razdoblju za stvaranje vlastite osobnosti – oblikovao svoju duhovnost za čitav život«. Prema njegovim riječima »Domagoj« je bio takva »organizacija koja nije sputavala njegovu osobnost, a istodobno je bila dovoljno katolička i intelektualna, odgovarala je mladome Fučiću, do tada odgajanom u kući i u najbližem okruženju na takvim načelima. Deviza Domagoja: *Bog – Hrvatski narod – Socijalna pravda* i Fučiću je bila prihvatljiva. Stoga je i on pristupio tome pokretu«. U takvom formiranju Fučića bitnu je ulogu odigrao Bonifacije Perović (1900–1979), duhovnik Hrvatskoga katoličkog akademskog društva Domagoj, te autor publikacija u kojima kritički propituje *Marksizam* (1934), *Kapitalizam* (1934), *Boljševizam* (1935), *Komunističke krilatice. Kako Moskva agitira u Hrvatskoj* (1936) i napose *Komunizam* (1937). Upravo je Perović bio taj koji je hrvatskoj katoličkoj mladeži, među ostalim, posredovao socijalnu misao utjecajnih francuskih personalista kao što su bili Jacques Maritain, Emmanuel Mounier, Charles Péguy, Nikolaj Aleksandrovič Berdjajev i dr.

BRANKO FUČIĆ:

BIJELO BOGATSTVO

1.

Oblaci su ispunili prozor sav.
I moja je soba zasjala najednom, svijetla i radosna:
u nju navire čista bjelina njihova,
s livada odjek seljačkih pjesama
i miris pokošene trave.
U maloj vazi, kristalnoj, slike se neba plave,
pa joj više ne treba ni cvijeća poljskog, ni ukrasa drugog.
Na staklu su uzdrhtalom procvala oblaka dva
i tako mi se milo smiju njihove djetinje glave...

2.

Pitam se, blažen, što ću sam s bijelim bogatstvom tim
na kome mi može zavidjeti svaki car,
i maharadža indijski s blagom svojim rizničkim?
Najveća je sreća ona, koju se ne uživa sam.
I zato bih htio,
zato bih tako volio dijeliti bogatstvo to bilo s kim,
ma bilo s carem kakvim, bilo s prosjakom najsiromašnijim,
s prosjakom, mojim bratom najbližim.
Ne mogu poći na raspuća
i nekome ga darovati,
jer bogatstvo se ovo ne daje.
Ne mogu poći ni na trgove,
jer bogatstvo se moje ne prodaje.
Pitam se (sav smeten od tolike sreće):
što ću s njim?

27

Pjesma Branka Fučića objavljena u *Lirici hrvatskih sveučilištaraca* (Sveučilišni pododbor Matice hrvatske u Zagrebu, 1939)

J. Žgaljić napominje da se Branko također sastajao i s katolicima personalistima, ali tvrdi da se u toj skupini nije posebno isticao zaključujući: »Fučić je zapravo bio uzor intelektualca toga pokreta [»Domagoja«, op. T. G.]: aktivan katolik, zauzet za socijalnu pravdu, vjernik (...)«. Posebno treba naglasiti kako ovdje Fučićevu pripadnost personalistima ne treba držati nespojivom s pripadnošću domagojevcima. Jer, Branko Fučić je bio »personalist po svojem unutarnjem uvjerenju, odbijao je svaki totalitarizam; nikome se nije pokoravao: čitav

je život pripadao samo svojim idejama; nije nikada priznavao autoritete«. S druge pak strane Krsto Cviić tvrdi da je Branko Fučić početkom Drugoga svjetskog rata bio u krugu personalista jedan od »vodećih ljudi«, a što je tema za jedno zasebno istraživanje.

U Zagrebu je Fučić bio dakako povezan i s franjevcima trećoredcima glagoljašima na Ksaveru, a sve dakako početke ima u Portu na otoku Krku, gdje se nalazi njihov franjevački samostan sv. Marije Magdalene u kojem je obitelj Fučić redovito provodila ljetne praznike od 1932. pa do 1940. godine. Ovim je riječima Fučić posvjedočio to razdoblje i važnost Porta za njega: »Počeo sam dolaziti na Porat od prvih razreda gimnazije, to bi danas bilo od četvrtog, petog razreda osmoljetke. Svo vrijeme niže gimnazije pa do rata. Rat nas je spriječio da dolazimo dolje. Ja i sada na Porat dolazim kao na hodočašće u Svetu zemlju. Idem u potragu za izgubljenim vremenom«.

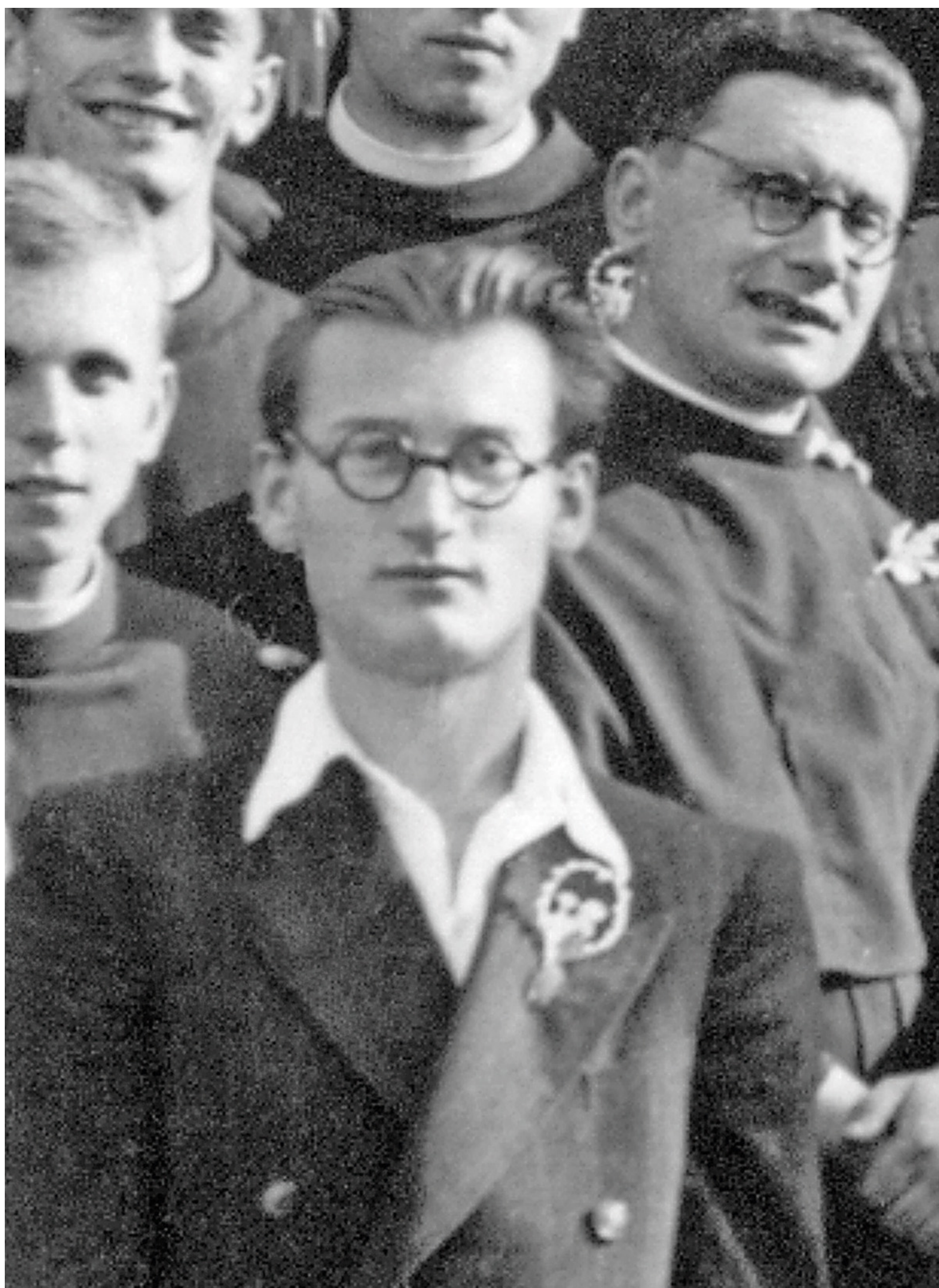
Iako to ne stoji u *impressumu*, Branimir Donat navodi podatak kako je Fučić kao gimnazijalac i student bio u redakciji *Omladine* – časopisa za književne poletarce. Jedan je podatak svakako zanimljiv iz tog vremena. Iako bi se to očekivalo, Branko Fučić i njegov otac Šime nisu surađivali u *Krčkom kalendaru*, koji je objavljivalo Društvo krčkih Hrvata u Zagrebu od 1938. do 1941., a uređivački potpisivali Antun Bonifačić i Vjekoslav Štefanić. Zašto je tomu bilo tako teško je reći tim više kada znamo da je obitelj Fučić živjela u Zagrebu u istoj ulici gdje i Štefanićevi, a uz to je Vj. Štefanić, kao što smo već spomenuli, bio Brankov gimnazijski profesor.

Fučić je svojim pjesničkim uradcima bio zastupljen u *Lirici hrvatskih sveučilištaraca* objavljenoj u Zagrebu 1939. u izdanju Sveučilišnog pododbora Matice hrvatske u Zagrebu pod uredništvom Marka Čovića (1915–1983). U »Bilješci o pjesnicima« stoji prva biografska bilješka o tom mladom pjesniku: »Branko Fučić rođen je 8. IX. 1920. u Dubašnici-Malinski na otoku Krku. Maturirao je na IV. realnoj gimnaziji u Zagrebu 1938. Studira slikarstvo na zagrebačkoj Umjetničkoj akademiji. Surađivao je u ʻHrvatskoj Prosvjeti’, ʻHrvatskoj Smotri’, sarajevskom ʻGlasniku sv. Ante’, ʻHrvatskoj Straži’ i u ʻNovom ženskom listu’ Side Košutić. Pisao je pod pseudonimom Toni Tinov«. Spomenimo kako je taj pseudonimom Fučić prvi put uporabio 1937., a posljednji put 1939. godine.

Zastupljen je Fučić i u antologiji hrvatske lirike prevedene na talijanski jezik *Il melograno. Lirica Croata contemporanea*, koju je priredio u Zagrebu 1942. talijanski lingvist i prevoditelj Luigi Salvini (1911–1957). Fučić se tu našao među uistinu najvažnijim hrvatskim pjesnicima, kao što su, primjerice, Tin Ujević, Dragutin Tadijanović, Nikola Šop, Ivo Lendić, Jeronim Korner, Antun Branko Šimić, Dobriša Cesarić, Vlado Vlaisavljević, Ivan Goran Kovačić, Antun Nizeteo, Drago Ivanišević, Vladimir Kovačić, Miroslav Krleža, Vjekoslav Majer, Antun Bonifačić, Luka Perković, Đuro Sudeta, Ivo Kozarčanin, Gustav Krklec, Frano Alfirević, Slavko Batušić, Olinko Delorko, Josip Velebit, Drago Gervais, Viktor Vida i dr. Bio je to definitivno njegov pjesnički vrhunac!

Prvi stručni rad Fučić je napisao 1941. za ilustrirani časopis za hrvatsku porodicu – *Obitelj*, povodom izložbe keramičkih radova Blanke Dužanec (1908–1989). Bilo je to u vrijeme njegova studija na zagrebačkom Mudroslovnom fakultetu. Drugi pak rad »Starohrvatski

pleter« objavio je 1944. u kalendaru *Danica*, koji je uređivao Josip Andrić, glavni urednik izdavačke kuće *Društvo sv. Jeronima* (poslije *sv. Ćirila i Metoda*) – čovjek s kojim je Fučić već imao kontakata. »Starohrvatski pleter« danas predstavlja zanimljiv Fučićev uradak u struci za koju se studijem u potpunosti opredijelio, a to je bila povijest umjetnosti. No, kako to već biva, za taj članak mnogi nisu znali, a ni sam ga Fučić nije spominjao. Razlog tomu je u činjenici da je tekst objavljen za vrijeme Nezavisne Države Hrvatske i da se u unutrašnjoj naslovnici uz naslov publikacije, a što je bila naime tada praksa i u drugim periodicima, nalazila fotografija Ante Pavelića, poglavnika Nezavisne Države Hrvatske. U konkretnom slučaju riječ je o fotografiji Pavelićeve statue koju je izradio Antun Augustinčić, poslije u Jugoslaviji vrlo priznati i ugledni hrvatski kipar. Među ostalim Augustinčić je napravio i nekoliko skulptura Josipa Broza Tita. Takvo što u poslijeratnim društvenim i političkim prilikama, u novoj Jugoslaviji, nije bilo poželjno. U nekom pogledu bilo je to pogibeljno za samoga pisca pa je bolje bilo nešto takvoga prešutjeti nego izazivati nevolje. Članak »Starohrvatski pleter« pisan je kratko, zanimljivo i u skladu s tada dostignutim znanstvenim rezultatima te dakako *korienskim pravopisom* tada važećim i službenim u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj. O samom pleteru pak piše da su za njega: »zaslužni i u njega usađeni tragovi i stare grčke i rimske umjetnosti, iztočnjačke i starokršćanske umjetnosti«. Uz to – »Premda starohrvatski pleter nalazimo i u staroj umjetnosti drugih naroda, mi današnji Hrvati možemo na nj ipak gledati s posebnim osjećajima. Ta dosta je, da znamo, da su njime bile ukrašene crkve naših pradjedova i da su ih klesale njihove ruke. U udubinama i crtama tisućugodišnjega kamenja stoji utisnut znak hrvatskog života i on nam govori, da nismo od jučer. Uz obalu morsku, često nagrižena njegovom oštrom solju, još uviek progovaraju drevna slova iznad tih ukrasa o minulim hrvatskim knezovima, kraljevima i županima, koji su tamo vladali, pa već zato cienimo to hladno, razbijeno kamenje, te mrtve svjedoke.«

Branko Fučić na mladoj misi fra Augustina Šabalje (Porat, Dubašnica, otok Krk, 21. VII. 1940)

Zagrebački nadbiskup Alojzije Stepinac i student Branko Fučić

Više nego dojmljivo svjedočanstvo o teškom razdoblju Drugoga svjetskoga rata Branko Fučić je izrekao samo nekoliko mjeseci prije svoje smrti. »Stepinac u mojim uspomenama« – bio je tekst Fučićeva govora na nedjeljnoj misi u crkvi sv. Jeronima u Rijeci 27. rujna 1998., a potom objavljen u časopisu *Bakarska zvona* (br. 2, Bakar, 1998., str. 9). Zbog svoje važnosti donijet ćemo ga ovdje u cijelosti: »Dragi i poštovani, uoči drugog Papina dolaska u našu domovinu u meni se živo bude uspomene na čovjeka iz moje mladosti, iz mojih

gimnazijskih i studentskih dana, koga će Papa uzdignuti na čast oltara. To je Alojzije Stepinac, zagrebački nadbiskup, kasnije kardinal. U životu sam ga kao student sreo nekih pet, šest puta. Bio sam tada kod njega u audijenciji, s njime sam razgovarao. Sjećam se još kao gimnazijalac, kako je senzacionalno djelovala vijest da je on, mladi svećenik sa svega nekoliko – godina svećeničkog staža, izabran i posvećen za zagrebačkog biskupa, nadbiskupa koadjutora s pravom nasljedstva, *cum iure successionis*. Sjećam se komentara, jer je to bila iznenadna vijest. Neki su likovali: ʽPa konačno, hvala Bogu, jedanput se ta stara, učmala, ta feudalna, ta srednjovjekovna Crkva konačno pomlađuje'. Drugi su se sprdali s time i kritizirali. Među njima i neki zagrebački kanonici: ʽPa kaj, taj šmrkljivec!' Takvi su to bili komentari.«

Fučić nadalje nastavlja opisujući crkveno stanje u Zagrebačkoj nadbiskupiji: »A kad je on, nakon smrti nadbiskupa Bauera, jednog pametnog čovjeka, preuzeo kormilo zagrebačke Crkve, taj šmrkljivec zasukao je rukave i dao se punom parom, punim srcem na akciju kao pastoralac. Zagreb je rastao, stvarali su se cijeli novi kvartovi. Odmah je Stepinac počeo organizirati nove župe i podizati nove crkve. Novac, koji je Kaptol ljubomorno čuvao, počeo je trošiti. Trošiti na što? Na katolički tisak. Organizirao je katoličku akciju za laike. A onda je došao rat sa svim strahotama, s teretom, s diktaturom. Mi smo proživjeli i u ratu i u poraću dva totalitarizma: jedan desni, drugi lijevi. Tvrdim da svaka ideologija koja je u teoriji zabluda, u praksi je ona, uvijek i neprestano, zločin«.

Takve riječi ponovno nas asociraju na Fučićev katolički personalizam kojem je ostao vjeran cijeli život. A reminiscencije na to ratno doba, ovako je opisao: »Bilo je strašno vrijeme. Nama, mojoj generaciji, ukradene su najljepše godine. Stepinac se našao u općoj pometnji, jer su mnogi ljudi u Hitleru gledali osloboditelja, vidjeli su novog proroka koji će preobličiti lice Europe. Mnogi, pa čak i neki svećenici su prvih dana, u općoj euforiji, u ustaškim akcijama, u pokušaju da se likvidiraju Srbi, vidjeli, doduše tešku operaciju, ali jedanput za sva vremena. To su one strašne riječi. To je strašna misao da se jedanput za sva vremena neke stvari mogu likvidirati. A Hitlerov valjak gazio je Europu. Vladao je opći strah od Gestapoa. Za jedne audijencije nadbiskup mi je rekao: ʽNisam siguran da mi Gestapo nije namjestio prislušne aparate. Ako jednog dana nestane zagrebački nadbiskup, znajte da je završio u nacističkom logoru'«.

U ovom kontekstu vrlo ja važna Fučićeva ocjena zagrebačkog nadbiskupa Alojzija Stepinca: »U toj općoj pometnji Stepinac je pred našim očima rastao kao svjetionik. Taj krhki čovjek, sa slike ga znate – s asketskim svetačkim licem, nije bio miran čovjek, nije bio mrtav čovjek, nije po temperamentu bio hladan. To je bio vrući temperament. Bila je to eruptivna narav. Kada bi njemu, kad bi se pravedno razljutio, navro adrenalin, čulo bi se iz njegovih usta: ʽIsuse!!!' a to je bilo adekvatno teškoj riječi, samo što je taj čovjek znao snagom volje sebe krotiti, potiskivati svoj adrenalin, smirivati se...«

Fučićev crtež Porta (Dubašnica, otok Krk)

Fučićev crtež Vantačića (Dubašnica, otok Krk)

Što je nadbiskup Stepinac u to vrijeme značio ne samo za mladež nego vjernike u cjelini Fučić je vrlo jasno i nedvosmisleno izrekao: »U ono vrijeme Stepinčeve propovijedi u katedrali bile su vrelo nade za sve nas. Jedini je taj čovjek javno, otvoreno s punim autoritetom zagrebačkog nadbiskupa govorio protiv rasizma, protiv terora, protiv sile, protiv zločina. Za mene i za moju generaciju Stepinac je ono vrijeme bio savjest Hrvatske«.

No, da ne bi sve ostalo i bilo na uspomenama, Fučić vrlo detaljno opisuje tri intervencije kod nadbiskupa Stepinca za troje nedužnih ljudi: za Hrvata Frana Zlatića, za Srpkinju Branku Pribić i za Židova Zdravka Grafa. Svjedoči to ovako: »U razgovoru s njim [nadbiskupom Stepincem, op. T. G.] čuo sam nekoliko puta iz njegovih usta da treba spašavati glave, da treba pomoći onima koji su nepravedno progonjeni i to je on provodio u djelo bez imalo diplomatskog takta. Riskirao je svoj ugled spašavajući ugrožene. Ja imam vlastita iskustva s njime. Nikad neću zaboraviti posebice tri audijencije kod njega kad sam išao zamoliti da intervenira za ljude. Oduševili su me laki pristupi k njemu. Danas, kad treba ići jednom prelatu, trebam dugo ʻantišambriratiʼ (čekati u predsoblju). Mi smo kao studenti lako dolazili do Stepinca. Primao nas je, i ono što je mene oduševljavalo, prema nama žutokljuncima imao je puno poštovanje, puni respekt.«

Tri intervencije za tri životne sudbine

»Prva audijencija i prva molba za intervenciju bila je za Franu Zlatića. To je bio brat pokojnog kompozitora Slavka Zlatića, Istranin. Kao Istrani, oni su bili progonjeni od Talijana, od fašista, dakle nužno je bio antifašista. Međutim za vrijeme rata bio je oficir hrvatske vojske, ali kao antifašist pokušao je paktirati s onima u šumi. Naravna stvar, bio je otkriven, priveden pred ratni sud, osuđen na smrt. Prijatelji mog oca, Istrani, neki učitelji, a i moji kolege, koji su bili lijevo orijentirani, zamolili su me: ʻPa pokušaj ti, ti imaš lakše od nas pristup do Stepinca. Zamoli ga da intervenira’. Ja sam išao, izložio sam mu stvar, on je sve bilježio, a onda mi je rekao: ʻJa ću pokušati intervenirati, ali bojim se hoću li uspjeti. Vi morate znati da svaka vojska na svijetu ima svoju logiku. On je oficir. On nije običan vojnik, rat je, a paktira s drugom stranom, s neprijateljem’.«

»Druga moja intervencija bila je za jednu mladu Srpkinju, za moju kolegicu koja je upisala nakon mature povijest umjetnosti u Zagrebu. Branka Pribić, kći bogataša, kći industrijalca i veletrgovca, Srbina iz Like, kome su ustaše najprije izmuzli novac, a onda ga bacili u logor, gdje je bio on i likvidiran. To ona nije znala i dala se kao mlada lavica u bitku za oca. Ulovila je sve moguće veze. Dospjela je čak do ministra Lorkovića, ali u to se dogodio puč Vokić-Lorković i bio otkriven, oni su bili smijenjeni, kažnjeni, a na strahovladu došle su one crne ustaše bobanovci. Jedne večeri kad se Branka Pribić vraćala kući, ne kući, jer joj je bio konfisciran stan (ona je stanovala kod svojih tetaka), jedna susjeda izleti na ulicu njoj u susret s one strane s koje ona obično dolazi. I zaustavi je: ʻBranka, ustaše sa šmajserima, bobanovci te traže, likvidirat će te, bježi, skrivaj se!’ Ona je otišla k našoj kolegici Ljerki Kuntić, tada studentici povijesti koja je kasnije bila i sveučilišni profesor. To je kći moga profesora Pavla Kuntića iz gimnazije. Drugo jutro Kuntićka dolazi k meni: ʻBranko, dogodilo se to i to. Ona je skrivena kod mene. Branko, shvati me, ja ne mogu riskirati glave svojih roditelja, razumiješ me, cijele moje kuće, izmisli nešto, daj, što ćemo učiniti?’ Poznavao sam tada jednog isusovca, patra Šenka koji nije stanovao u samostanu u Palmotićevoj, nego u prvoj kući na početku Palmotićeve br. 1 ili br. 3. To je kuća koja je pripadala Crkvi. On je tamo imao sobu, a služio je kao kapelan u bolnici. Izložio sam mu stvar, a on mi govori: ʻČujte, ja Vam mogu za par dana pomoći, tako da ona spava u mojoj sobi, a ja ću spavati u bolnici. Ja ću njoj donositi bolničku hranu’, ali to nije moglo biti trajno rješenje. Onda sam odlučio i pošao do nadbiskupa Stepinca. Ništa nije bilježio. Gledao me u oči i rekao mi: ʻU

redu, sklonit ću je u Brezovicu. Brezovica je biskupsko imanje, tamo su časne sestre strogog reda, to su karmelićanke. Samo, molim Vas, upozorite je da bude oprezna, da tamo ne razgovara sa svima. Tamo Vam je ustaška straža. Neka se ne druži ni s kim. Najpametnije bi bilo da radi u kuhinji i da zapravo odglumi kako je seljanka, da je pomoćna radna snaga u kuhinji.' Veli: 'Sad će doći k meni danas na referat prebendar, ekonom biskupije. Ja ću njega zamoliti da je on prebaci tamo. Najveći je problem probiti kordon oko grada. Na savskom mostu je ustaška straža. Ja ću mu reći, a nakon što budem razgovarao s njim, ho'te popodne k njemu pa se dogovorite kako ćete je prebaciti.'

Bio je to neobično živ, zgodan, živahan čovjek. On mi govori: 'Dobro, u redu stvar. Sutra u deset i pol budite u Branjugovoj ulici (to je točka preko puta današnjeg spomenika Šenoi) na trotoaru. Ja ću doći iz smjera Ribnjaka. Nema nikakvog pozdravljanja i rastajanja, ona mora diskretno ući u moj auto i ja je vozim dalje preko Savskog mosta. Ali dajte, kupite jedan rubac, pretvorite je u seljanku, stavite joj na glavu seljački rubac.' Ni danas ne mogu zaboraviti kako su joj cvokotali zubi od straha dok sam joj podvezivao pod bradom tu seljačku rubaču. Na mostu straža. Poznavali su ga. 'Dečki, danas slavim. Slavite i vi, evo vam vina!' i dade im pet litara, demižonku s pet litara vina. 'Kaj, stari voziš mladu pucu?' 'Pa, ne bum staru babu'. I tako ju je prešvercao preko granice, tako joj je spasio glavu.«

No, nije Fučić stao na tomu: »A treća moja audijencija kod nadbiskupa Stepenica bila je za jednog Židova, sina pravog Židova i prave Židovke. To je bio: Zdenko Graf, student tehnike, sin Grafa violiniste, člana onog poznatog zagrebačkog sastava: Graf, Aranji, Fabri. Otac i majka su se rastavili. To je bila rasklimana obitelj. Tog malog praktički nitko nije odgajao. U kući, gospodarskoj kući, bila je sluškinja koja je bila kuharica. Mog malog Zdenka kuharica uzima sa sobom: 'Zdenek, srce moje, idemo na plac... moram kupiti stvari za ručak.' Kad su bili na placu govori: 'Zdenek. Ja se idem malo Bogu pomoliti.' I otišla je franjevcima na Kaptol u crkvu. Bila je na misi. Bila je na pričesti. Zdenek prvi puta k'o dijete gleda, uđe, prvi puta 'njuši' crkvu, 'njuši' jednu atmosferu religioznu, 'njuši' Boga. Kasnije se preko nje upozna s fratrima i da skratim priču, u petom razredu gimnazije on se pokrstio. To je bilo daleko prije progona, prije svih onih ratnih strahota. Upoznao sam ga na ulici kao študenta koji je s jedne strane na prsima imao značku trećega reda, one dvije prekrižene ruke, ali s druge strane, na prsima i na leđima, žutu krpu sa slovom 'Ž' i sa Salomonovom zvijezdom. Svi su Židovi morali nositi tu oznaku. Mi smo se sprijateljili. Ja sam stanovao na Šalati, u predjelu gdje je Židovima bio zabranjen pristup. On je dolazio k meni. S Ribnjaka preko vrtova krišom bi se probio do mene i tad je uživao slobodu na mom tavanu, na mom 'Olimpu'. Ja bih dolazio k njemu, ali on je radije dolazio k meni. Jadnog mi dana reče: 'Branko, ako ja preživim strahote ovog rata, odlazim u redovnike, idem u fratre.' 'Zdenko, jeli se ti zafrkavaš ili ozbiljno misliš?' 'Branko, s ovakvim stvarima se čovjek ne zafrkava. To je zvanje.' 'Pa, to načini sada, ti imaš na to pravo da bi si samo spasio glavu, ti imaš pravo na to u ovom nepravednom vremenu. Imaš pravo na azil.' 'Ne, ne, neću da se komentira krivo.' 'Onda prepusti stvar meni.' Ja tražim audijenciju kod nadbiskupa Stepinca. Obrazlažem mu stvar. Ništa on ne piše, nego me primi za ruku, pa mi govori: 'Kad bi on htio biti svjetovni svećenik, tada bih ga ovoga trenutka primio i smjesta poslao u Sarajevo, jer je u Sarajevu daleko lakši režim na Židove nego u Zagrebu. No, nemojmo praviti dvostruki posao. Ovdje,

drugi ili treći iza vas koji je danas na spisku kod mene za audijenciju, je otac Mihael Troha, Slovenac, provincijal franjevačke provincije. Razgovarajte Vi s njim, razgovarat ću i ja, ali Vam savjetujem ako Vam je taj dečko prijatelj, brinite se za njegovu glavu, spremite ga tako da danas on prespava u samostanu. Po mojim informacijama noćas će biti racije.' Ja se rastanem, pristupim do patra Trohe. Pa, krasna jedna figura. Imao je bijele vlasi k'o ovčje runo, k'o krunu oko velike tonzure, okolo, naokolo glave. Stari mene primi za ruku i suze mu dođu na oči: 'Pa sinek, pa svaki dan je kod nas, pa mora drugi za njega govoriti!' Ja velim, uvijek je lakše da drugi govori za Vas nego Vi sami. 'Sinek moj, ak Vam je prijatelj, spakujte ga odmah, dođite, otpratite ga, on mora noćas prespavati kod nas. Noćas će biti racije.' No, po noći su *de facto* bile racije. Zdenka su tražili doma. Završio bi negdje u logoru na Rabu ili na Pagu. A znate li tko je bio taj mladi Židov, taj student Zdenko Graf? Postao je fratar, franjevac, otac Pavao Graf. Bio sam na njegovoj mladoj misi u Zagrebu, u franjevačkoj crkvi na Kaptolu. Proživio je svoj život kao svetac, obljubljen od ljudi. Neko vrijeme služio je i među nama, u samostanu na Trsatu.«

Navedeno svjedočanstvo Fučić je iznio upravo u trenutku kada je on odlučio da je to najbolje i najkorisnije, a prokomentirao sljedećim riječima: »Vidite to su moja iskustva o Stepincu. Kada su mene kao mladog asistenta ovdje u Rijeci u Jadranskom institutu, u vrijeme procesa protiv Stepinca, tražili da dam izjavu, naravna stvar, protiv Stepinca, pritiskali me, ja govorim: 'Mogu pisati o Stepincu, ali samo na temelju mojih iskustava, ali vi to tiskati nećete. A drukčije ja ne mogu pisati, jer ne mogu govoriti protiv mojih najosobnijih iskustava.' Tog Stepinca, toliko osporavanog, najveći će moralni autoritet koji u ovom ludom svijetu danas postoji, a to je naš papa Poljak Ivan Pavao II. sljedeću subotu proglasiti blaženim. Kako mogu tu beatifikaciju komentirati nego onim riječima koje ćemo i danas čuti u liturgiji: 'Uistinu je dostojno i pravedno'«.

Pri kraju rata

Fučić je jedno vrijeme, još kao apsolvent, točnije od ožujka do kolovoza 1943. godine, radio u Gipsoteci u Zagrebu. Iskustva tamo stečena također će mu dobro doći poslije – naučio je zanat izrade odljeva u gipsu. Upravo tu i treba tražiti začetke njegovih kasnijih brojnih znalačkih odljeva hrvatskih glagoljskih spomenika i grbova istarskog i kvarnerskog područja. U stalni radni odnos Fučić je stupio 1945. godine kao zaposlenik Konzervatorskog zavoda u Zagrebu.

U godini 1945. Branko Fučić se posljednji put javio u *Gospinoj krunici* u »Darovima srdca« koje čine četiri pjesme: »Nalazci«, »Idila s ljiljanima«, »Uspavanka«, »Tapkanje u suton« i »Posljednja pjesma«. Ova potonja, njegova već prije publicirana pjesma, uistinu je za iduća tri-četiri desetljeća bila i definitivno posljednja.

Put u Istru

»Kada je 1945. godine oslobođena Istra, s braćom Mladenom i Dragom prijavio sam se, poput stotina drugih hrvatskih intelektualaca, za rad u tim našim krajevima. Međutim Zdenka Munk, kolegica s fakulteta koja je sada radila u Ministarstvu prosvjete, odlučila je da radim

posao primjereniji svojoj naobrazbi. Trebao sam preuzeti Arheološki muzej u Puli.« To su riječi Branka Fučića koje stoje na početku njegove velike avanture i životnog puta u željenu Istru. No, to je već jedna druga tema – tema koja je maestralno obrađena u knjizi sveučilišnog profesora, povjesničara umjetnosti i konzervatora Marijana Bradanovića *Branko Fučić – povjesničar umjetnosti i konzervator* (Rijeka: Društvo povjesničara umjetnosti Rijeke /Biblioteka Povjesničari umjetnosti/, 2022).

Tomislav Galović, povjesničar-medievist,izvanredni profesor i predstojnik Katedre za pomoćne povijesne znanosti i metodologiju historije na Odsjeku za povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Istraživački interes usmjeren mu je na hrvatsku srednjovjekovnu povijest i pomoćne povijesne znanosti (paleografija, epigrafija, diplomatika, kronologija, egdotika, heraldika, genealogija), a posebno proučava latinsku i hrvatsku glagoljičnu, ćiriličnu i latiničnu pisanu kulturu, fenomen glagoljaštva i povijest otoka Krka. Član Uredništva Matičina časopisa *Hrvatska revija*.

Izbor iz literature

Akademiku Branku Fučiću u spomen (Izložba uz blagdan sv. Apolinara, zaštitnika župe Dubašnica i Dan općine Malinska-Dubašnica, Dubašnica, Župna dvorana, Dubašljanska 29, Bogovići 18. – 25. srpnja 1999., organizacija izložbe i predgovor kataloga: Ivan Brusić, župnik), Bogovići: Turistička zajednica općine Malinska-Dubašnica, 1999.

»Az grišni diak Branko pridivkom Fučić« – Radovi međunarodnoga znanstvenog skupa o životu i djelu akademika Branka Fučića (1920.– 1999.) / *»I, the Errant Pupil Branko, Surnamed Fučić«* – Conference Papers from theInternational Scholarly Seminar on the Life and Work of Academician Branko Fučić (1920–1999). Priredio / Edited by Tomislav Galović, Malinska – Rijeka – Zagreb: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Institut za povijest umjetnosti, Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Staroslavenski institut, Sveučilišna knjižnica Rijeka, Općina Malinska-Dubašnica, 2011., 844 str./pp. (zbornik radova s međunarodnom recenzijom).

Az, Branko pridivkom Fučić, scenarist i redatelj: Bernardin Modrić, tekst: Branko Fučić, snimatelj: Robert Kalčić, montažer: Tin Kowalski, skladatelj: Igor Karlić, proizvodnja: Istra Film, Rijeka, Hrvatska, 2016., 38 min. – dokumentarni.

Bradanović, Marijan, *Branko Fučić – povjesničar umjetnosti i konzervator*, Rijeka: Društvo povjesničara umjetnosti Rijeke (Biblioteka Povjesničari umjetnosti), 2022.

Branko Fučić 1920. – 1999., Zagreb: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti – Razred za likovne umjetnosti (Spomenica preminulim akademicima, sv. 147), 2009.

Bratulić, Josip, »Glagoljaš Branko Fučić«, *Književna Rijeka* [6]/1 (2001), str. 27–30.

Deković, Darko, »Umro je barba Branko. U spomen akademiku Branku Fučiću, Dubašnjica(sic!) 8. rujna 1920. – Rijeka 31. siječnja 1999.«, *Dometi. Znanstveno-kulturna smotra Matice hrvatske – Rijeka* IX–1/6 (1999), str. 195–200.

Dubrović, Ervin, »Uz desetogodišnjicu odlaska Branka Fučića«, *Sušačka revija* XVII/66/67 (2009), str. 55–60.

Galović, Tomislav,»Branko Fučić (1920. – 1999.). Ususret 100. godišnjici rođenja«, *Pro tempore. Časopis studenata povijesti* XV (2020) 15, str. 488–501.

Galović, Tomislav,»Od Branka za Branka: pogled u foto-izložbu Branka Kukurina posvećenu Branku Fučiću«, u: Branko Kukurin, *Za Branka Fučića slovo tražeć. Izložba fotografija*, DUBoak – Interpretacijski centar maritimne baštine, Malinska, 22. 10. – 5. 11. 2022., oblikovanje kataloga [ur.] Robert Krančić, Rijeka: Grafik, 2022., str. [1–4].

Glavočić, Daina, »Manje poznati Branko Fučić – likovnjak: crtač, slikar, kipar (deset godina od smrti Branka Fučića 1999–2009)«, *Krčki kalendar 2009.* (2008), str. 57–60.

Grković, Sanja (prir.), *Zbirka fotografske dokumentacije Ministarstva kulture i medija Republike Hrvatske: Zbirka Branka Fučića* (Zagreb, ožujak 2022., on-line dostupno na http://fototeka.min-kulture.hr/hr/Pretraga?AUTOR=249|0|0)

Ivančević, Radovan, »Majstorsko čitanje povijesti: u potrazi za identitetom«, *Cicero* II/6 (1999), str. 40–46.

Jurčević, Marijan, »Dr. Branko Fučić – prijatelj i kršćanin /8. IX. 1920. – 31. I. 1999./«, *Riječki teološki časopis* VII/2 (1999), str. 407–416.

Kirinčić, Ana, »Uz 21. obljetnicu rada Male staroslavenske akademije ‘Dr. Antun Mahnić’ i 20. obljetnicu smrti akademika Branka Fučića«, *Krčki zbornik* 75 (2019), str. 295–312.

Lokmer, Juraj, »In memoriam osnivaču i tvorcu izložbe ‘Glagoljica’ u prostorijama izložbe ‘Glagoljica’ 17. ožujka 1999. godine. Govor na Spomen-večeri u čast akademika Branka Fučića«, *Riječki teološki časopis* VII/2 (1999), str. 420–423.

Nazor, Anica, »Branko Fučić (8. rujna 1920. – 31. siječnja 1999.) – In memoriam«, *Slovo* 52–53/2002–2003 (2004), str. 127–136.

Slova na dar Branku Fučiću, ur. Josip Bratulić, Rijeka: Ex libris (Biblioteka Terra incognita), 2009.

Sokolić, Julijano, »Večer u spomen Branku Fučiću / Una serata in memoria di Branko Fučić / Evening in memory of Branko Fučić / Ein Abend zur Erinnerug an Branko Fučić«, *Nerezine ...od Maja do Maja*, br. 1, Nerezine 2011., str. 29–30; 113–114; 186; 260–261.

Sokolić, Julijano, »Branko Fučić na cresko-lošinjskom otočju – o 100. obljetnici rođenja«, *Bašćina. Glasilo Društva prijatelja glagoljice* /Zagreb/ 21 (2020), str. 73–81.

Šagi-Bunić, Tomislav J., »Svjetao lika Branka Fučića«, *Kana – kršćanska obiteljska revija* XXX–2/319 (1999), str. 13.

Zubčić, Sanja, »Djelo akademika Branka Fučića (1920. – 1999.) o glagoljskoj baštini«, *Problemi sjevernog Jadrana* 12 (2013), str. 125–136.

Žgaljić, Josip, *Branko Fučić. Od Dubašnice do Dubašnice*, Rijeka: Glosa d. o. o. Rijeka i Istarsko književno društvo »Juraj Dobrila« – Pazin, 2001.